

Omilia *In lotionem pedum* (CPG 4216) a lui Severian de Gabala: introducere și traducere

Pr. Asist. Dr. Radu Gârbacea¹

Abstract:

This paper presents the first translation into Romanian of the homily *In lotionem pedum* of bishop Severian of Gabala. In the introduction are mentioned difficulties of authorship and integrity of the text. It is also underlined that this homily is one of the most important sources for the celebration of the Holy and Great Thursday in Constantinople at the beginning of the 5th century.

Keywords:

Severian de Gabala, CPG 4216, spălarea picioarelor, Joia Mare

Despre episcopul Severian de Gabala, Ghenadie de Marsilia (sec. V) scria în *De viris illustribus* următoarele:

„Severian, episcopul bisericii din Gabala, a fost un bun cunoscător al Sfintei Scripturi și, în predici, un cuvântător deosebit. De aceea, el a fost chemat adesea de către episcopul Ioan și de către împăratul Arcadiu pentru a predica la Constantinopol. Am citit *Tâlcuirea sa la Epistola către Galateni* și o scriere scurtă, dar foarte interesantă, *despre Botez și sărbătoarea Epifaniei*. El a murit în timpul domniei lui Teodosie, fiul său prin botez”².

Deși recunoscut pentru elocința sa, totuși numele episcopului Severian de Gabala avea să dispară aproape în totalitate din tradiția manuscrisă greacă, după ce între

---

¹ Pr. Dr. Radu Gârbacea, asistent la Facultatea de Teologie „Andrei Țaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

² Ernest C. Richardson, *Hieronymus: Liber de viris illustribus; Gennadius: Liber de viris illustribus*, (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur 14/1), J.C. Hinrich, Leipzig, 1896, p. 70.

Sinodul al III-lea Ecumenic (431) și mijlocul secolului al VI-lea omiliile sale fuseseră citate adesea în florilegiile dogmatice³.

Redescoperirea omiliilor sale, după cum a subliniat profesorul Sever J. Voicu, a început în 1916 cu lucrarea lui Johannes Zellinger. Concentrată mai întâi pe compararea tradiției indirecte cu cea directă, cercetarea a dus la descoperirea că multe dintre omiliile lui Severian au fost transmise în greacă aproape numai sub numele lui Ioan Hrisostom. Această descoperire a incitat numeroase cercetări în rândul omiliilor *spuria* ale lui Ioan Hrisostom și astfel, multe omilii au fost restituite lui Severian mai ales pe considerații de ordin stilistic. Procesul nu a fost însă unul fără obstacole, unele dintre atribuiri dovedindu-se a fi greșite, iar altele, deși corecte, au fost respinse de unii cercetători⁴.

Potrivit lui Sever J. Voicu, numărul omiliilor grecești păstrate integral, care aparțin fără îndoială lui Severian, a ajuns la 53. Însă el privește înainte cu speranță! Aceasta se poate înțelege din cuvintele sale, „perhaps this is not the end of the story, since more of his homilies might be hidden among the many unpublished *spuria* attributed to John Chrysostom”⁵.

Între omiliile lui Severian de Gabala transmise sub numele lui Ioan Hrisostom se numără și o omilie *la spălarea picioarelor [ucenicilor] în Sfânta și Marea Joi*, enumerată ca a 52-a în lista propusă de Sever J. Voicu⁶.

Omilia *In lotionem pedum* a lui Severian de Gabala ca sursă pentru istoria celebrării Jorii celei Mari

O primă întrebare cu privire la acest text ar fi: de ce este el important pentru noi? De ce merită atenție un text care aparține de fapt unui dușman al sfântului Ioan Hrisostom?

În ce privește Joria Mare, cele două omilii la trădarea lui Iuda ale lui Ioan Hrisostom (*De proditione Iudae homiliae* 1-2, CPG 4336)⁷ sunt cele mai timpurii

---

³ Sever J. Voicu, „Evidence of Authenticity: Severian of Gabala, *In ascensionem Domini* (CPG 5028)”, în: Richard W. Bishop, Johan Leemans, Hajnalka Tamas (eds.), *Preaching after Easter: Mid-Pentecost, Ascension, and Pentecost in Late Antiquity*, (Supplements to Vigiliae Christianae 136), Brill, Leiden – Boston, 2016, p. 407-424, aici p. 407.

⁴ *Ibidem*, p. 407-408.

⁵ *Ibidem*, p. 408.

⁶ Pentru o listă a omiliilor lui Severian a se vedea studiul lui Sever J. Voicu citat mai sus, p. 410-412.

⁷ Trad. rom. în: Sfântul Ioan Gură de Aur, *Predici la sărbători împărătești și Cuvântări de laudă la sfinți*, (PSB s.n. 14), ediția a II-a, revizuită și adăugită, traducere din limba greacă veche de pr. prof. Dumitru Fecioru, introducere de ierom. Policarp Pîrvuloiu,

mărturii despre o celebrare euharistică. Proveniența lor antiohiană, însă, este acceptată de cei mai mulți dintre cercetătorii scrierilor hrisostomiene⁸. Astfel, se pare că primele omilii la Joia Mare care s-au păstrat de la un predicator care a activat în Constantinopol sunt *In proditionem seruatoris* (CPG 4205)⁹ și *In lotionem pedum* (CPG 4216) ale lui Severian de Gabala. Lor le urmează omilia *In feriam V* (CPG 5809) a lui Proclu al Constantinopolului¹⁰. Avem, așadar, în cele două omilii ale lui Severian cea mai importantă sursă pentru celebrarea Sfintei și Marii Joi în Constantinopolul începutului de secol V¹¹.

Editarea omiliei și acceptarea autenticității severiene

În 1967 Antoine Wenger publica *editio princeps* a textului grec al omiliei pseudo-hrisostomiene *In lotionem pedum*, atribuind-o lui Severian de Gabala pe baza unui citat din Sever al Antiohiei¹². Ulterior însă, atât autenticitatea omiliei, cât și integritatea textului editat de A. Wenger, au fost puse la îndoială.

Problema autenticității este clar legată de faptul că toate mărturiile manuscrise, atât cele grecești și armenese, cât și cele georgiene, nu atribuie omilia episcopului din Gabala, ci lui Ioan Hrisostom¹³. Nu se cunoaște data acestei schimbări de nume care cuprinde întreaga tradiție directă a omiliilor lui Severian. Dar sigur ea nu este anterioară jumătății secolului VI. În evaluarea cea mai optimistă, este de părere Sever J. Voicu, perioada aceasta s-a prelungit până în jurul anului 700¹⁴.

Basilica, București, 2015, p. 71-84, 84-100. Acest volum conține și o a treia omilie la trădarea lui Iuda (CPG 4511 ; PG 50, 715-720), p. 101-104.

⁸ Wendy Mayer, *The Homilies of St John Chrysostom – Provenance. Reshaping the Foundations*, (Orientalia Christiana Analecta 273), Roma, 2005, p. 255.

⁹ PG 59, 713-720.

¹⁰ PG 65, 777-781. Trad. și prezentare în articolul meu: „Omilii la Duminica Floriilor (CPG 5808) și la Joia Mare (CPG 5809) ale arhiepiscopului Proclu al Constantinopolului”, *Revista Teologică* 99 (2017), nr. 3, p. 235-245. Ca și în cazul multor alte omilii atribuite lui Proclu, lipsește o cercetare care să revendice autenticitatea procliană. Până atunci rămânem fideli atribuirilor manuscrise.

¹¹ *Ibidem*, p. 238-239.

¹² A. Wenger, „Une homélie inédite de Sévérien de Gabala sur le lavement des pieds”, în *Mélanges V. Grumel*, II (= *Revue des études byzantines* 25 [1967]), p. 219-234, text p. 225-229.

¹³ *Ibidem*, p. 357.

¹⁴ *Ibidem*, p. 358.

K.-H. Uthemann și-a exprimat în mai multe rânduri îndoiala cu privire la autenticitatea severiană a omiliei¹⁵. Aceeași lipsă de entuziasm față de restituirea lui A. Wenger se regăsește și la C. Datema¹⁶.

O contribuție decisivă în rezolvarea chestiunilor autenticității și integrității a adus Sever J. Voicu¹⁷. Potrivit lui, ieșirea din fundătura spre care au condus opiniile lui K.-H. Uthemann și C. Datema cu privire la autenticitatea acestui text nu poate fi decât o examinare a textului omiliei, printr-o comparație a stilului ei cu al altor texte ale episcopului Gabalei a căror autenticitate fusese pe deplin stabilită. Pe baza câtorva formule stilistice paralele, cum ar fi formula de adresa ἀδελφοί sau formule ca ἴνα (δὲ) μάθῃς, ὅρα τὸ θαυμαστόν, ὁρᾷς πῶς, πρόσεχε ἀκριβῶς și σωτήρ (pentru Iisus Hristos), și a numeroase alte paralele textuale, Sever J. Voicu a încercat să demonstreze autenticitatea severiană a omiliei. Conștient de faptul că lista formulilor stilistice propuse de el nu epuizează asemănările dintre *In lotionem pedum* și celelalte omilii autentice ale lui Severian, el afirma că:

„stilul lui Severian este, într-adevăr, plin de alte expresii care se repedă cu fidelitate, sau cel puțin sub forme lexicale foarte similare în alte opere ale sale. Mai mult, fiind vorba de un autor destul de repetitiv, numărul lor este foarte mare. Lista pe care o prezentăm aici [studiul său, n.m. R.G.] este redusă la acele fragmente în care aceleași cuvinte sunt refolosite în expresii foarte similare. Dacă se slăbește această rigoare, lista poate fi lărgită mult, dar fără niciun câștig vizibil sub aspect demonstrativ”¹⁸.

Integritatea textului grec și versiunea georgiană

Dificultățile cu privire la *In lotionem pedum* nu se opresc la chestiunea autenticității ei. Începând cu 1975, datorită lui Michel van Esbroeck, știm că omilia s-a transmis și în limba georgiană¹⁹. Mai mult, știm că textul său este transmis sub două forme diferite: una mai scurtă, reprezentată de textul grec editat

---

¹⁵ K.-H. Uthemann, „Kriterien zur Abgrenzung der Homilien Severians von Gabala unter den Pseudo-Chrysostomica”, *Studia Patristica* 20 (1989), p. 61-69, aici p. 64 nota 32, 67 nota 54. K.-H. Uthemann, „Die Lazarus-Predigt des Leontios von Arabissos (BHG 2219u)”, *Byzantion* 69 (1989), p. 291-353, aici p. 292 nota 13

¹⁶ Cornelis Datema, „Towards a Critical Edition of the Greek Homilies of Severian of Gabala”, *Orientalia Lovaniensia Periodica* 19 (1988), p. 107-115, aici p. 115 nota 20.

¹⁷ Sever J. Voicu, „L’omelia *In lotionem pedum* (CPG 4216) di Severiani di Gabala. Due note”, *Le Muséon* 107 (1994), p. 349-365.

¹⁸ *Ibidem*, p. 353.

¹⁹ Michel van Esbroeck, *Les plus anciens homéliaires géorgiens. Étude descriptive et historique*, (Publications de l’Institut Orientaliste de Louvain 10), Louvain-la-Neuve, 1975, p. 81-82.

de A. Wenger și de versiunea armeană editată de Mechitaristi²⁰, și una mai lungă, datorată unui amplu adaos la paragraful 20, între ὄλον με πλῦνον și ἵνα εἴπω κἀγὼ²¹, cunoscută doar în versiunea georgiană²². Felul de a se exprima al lui M. van Esbroeck lăsa să se întrevadă că el consideră autentică versiunea lungă. Exprimări precum „textul grec este mutilat” (p. 82) sau „în textul scurt, lacuna pare să fie clară”, nu lasă nicio îndoială în acest sens. În ediția versiunii georgiene își exprimă încă o dată convingerea că numai ea a transmis integral omilia²³.

Sever J. Voicu se exprimase vis-a-vis de această poziție a lui M. van Esbroeck în articolul său despre Severian de Gabala din *Dictionnaire de Spiritualité*: în versiunea georgiană este vorba de o interpolație²⁴. Scepticismul lui nu era pricinuit de cunoștință unei alte variante georgiene, ci de o „deducție logică privitoare la modalitățile după care au fost transmise omiliile episcopului din Gabala”. Potrivit lui Sever J. Voicu, *In lotionem pedum* este „cea mai răspândită omilie a lui Severian, fiind păstrată în cel puțin 39 manuscrise grecești, fără ca vreunul dintre ele să prezinte o variantă comparabilă cu cea georgiană. Faptul acesta pare să fie confirmat de 8 codici păstrați în Biblioteca Vaticanului care conțin textul complet și de 12 manuscrise înregistrate în volumele apărute până acum [1994, s.n. R.G.] în seria *Codices Chrysostomici Graeci*. În celelalte cazuri, indicațiile cataloagelor sau a simplelor calcule, bazate pe numărul foliilor, ne garantează inexistența adaosurilor de o oarecare importanță”²⁵.

Concluzia lui Sever J. Voicu era că avem de a face cu un text perfect coerent²⁶. În sprijinul său venise și ediția variantei georgiene publicate de M. van

---

²⁰ Alisan L. Mechitharistae, *Interpretatio in S. Pauli epistulas*, vol. II, Venetiis, 1862, p. 891-897.

²¹ A. Wenger, „Une homélie inédite de Sévérien de Gabala sur le lavement des pieds”, p. 229

²² M. van Esbroeck, *Les plus anciens homéliaires géorgiens. Étude descriptive et historique*, p. 81-82.

²³ A se vedea Sever J. Voicu, „L’omelia *In lotionem pedum* (CPG 4216) di Severiani di Gabala. Due note”, p. 356.

²⁴ Idem, „Sévérien de Gabala”, *Dictionnaire de Spiritualité*, t. 14 (1989), p. 752-763, aici p. 756 : „la version longue présumée par van Esbroeck (1975, p. 82 et 270) n'existe pas; en grec il s'agit d'un centon, en géorgien d'une interpolation”.

²⁵ Idem, „L’omelia *In lotionem pedum* (CPG 4216) di Severiani di Gabala. Due note”, p. 357 și nota 7. Singurul exemplu de manuscris grecesc care conține o „varinată lungă” a omiliei, invocat de M. van Esbroeck ca paralelă, este manuscrisul londonez *Harley 5639*. În realitate însă el conține un text format dintr-un colaj de texte care adaugă textului publicat de A. Wenger o bună parte din omilia 82 din *Comentariul la Matei* al lui Ioan Hrisostom.

²⁶ *Ibidem*, p. 358.

Omilia *In lotionem pedum* (CPG 4216) a lui Severian de Gabala

Esbroeck în 1991²⁷, care confirmase bănuiala lui, că această variantă ar conține o interpolație. Într-adevăr, pasajele inserate între ὄλον με πλῦνον și ἴνα εἶπω κἀγὼ, numerotate de M. van Esbroeck cu 20a-20o, erau, cu o mică excepție, extrase din omilia 71 din *Comentariul la Evanghelia de la Ioan* al sfântului Ioan Hrisostom (PG 59, 385-387)²⁸.

Pe lângă interpolația din paragraful 20, versiunea georgiană a omiliei prezintă un adaos final fără echivalent în greacă, care conține învățături cu privire la cum trebuie să fie primită euharistia. În ce privește acest adaos, Sever J. Voicu este de părere că nici tematica, nici stilul acestuia nu pot fi identificate în operele autentice ale lui Severian și de aceea probabil ne găsim în fața unei a doua intervenții în versiunea georgiană a omiliei²⁹.

Deși problema integrității părea întru totul tranșată, Sergey Kim, un tânăr cercetător rus, a redeschis recent discuția cu privire la integritatea textului omiliei. În introducerea la ediția omiliei inedite *la tăierea capului sfântului Ioan Botezătorul* atribuită sfântului Ioan Hrisostom păstrate în manuscrisul Moșin gr. 72 (sec. XIV; Muzeul Național din Ohrida, Macedonia), Sergey Kim oferă o descriere a conținutului manuscrisului³⁰. Aflăm că între foliile 193-202, ca a 15-a piesă, manuscrisul conține omilia *In lotionem pedum*, sub numele lui Ioan Hrisostom. Provocator este că Sergey Kim socotește ediția lui A. Wenger „recensio brevior”. De asemenea, ține să precizeze că „le ms. d’Ochrida donne des variantes précieuses pour cette homélie”³¹. Într-un schimb de email-uri, Sergey Kim mi-a transmis variantele propuse de manuscrisul din Ohrida. Urmărindu-le, nu am putut observa vreo deosebire majoră, care ar putea pune sub semnul întrebării integritatea și coerența textului editat de A. Wenger. Ceea ce trebuie însă semnalat în legătură cu ms. Moșin gr. 72 este că omilia *In lotionem pedum* este urmată de Ps.-Ioan Hrisostom, *In prodicionem Iudae* (CPG 4635; BHG 444k)³² și Proclu al Constantinopolului (ms.: Ioan Hrisostom), *Homilia 10, in feriam*

---

²⁷ M. van Esbroeck, „L’homélie géorgienne de Sévérrien de Gabala (CPG 4216)”, *Le Muséon* 104 (1991), p. 73-108.

²⁸ Sever J. Voicu, „L’omelia *In lotionem pedum* (CPG 4216) di Severiani di Gabala. Due note”, p. 358-358, 360-365.

²⁹ *Ibidem*, p. 358-359.

³⁰ Sergey Kim, „Une homélie inédite sur la décollation de Jean-Baptiste attribuée à Jean Chrysostome. Introduction, édition et traduction d’après le ms. Ochrid, Musée National, Inv. 1 (Moșin gr. 72)”, *Analecta Bollandiana* 131 (2013), p. 241-267.

³¹ *Ibidem*, p. 244.

³² PG 61, 687-690. Benedikt Marx a atribuit această omilie lui Proclu al Constantinopolului, însă atribuirea lui nu pare să fie luată în serios. A se vedea B. Marx, *Procliana: Untersuchungen über den homiletischen Nachlass de patriarchen Proklos von Konstantinipol*, Munster, 1940, nr. 6, p. 19.

quintam (CPG 5809; BHG 418f). Astfel, într-o cercetare viitoare aceste trei texte ar trebui comparate și observate atât asemănările, cât și deosebirile lor.

Tradusă mai jos pentru prima dată în limba română, omilia lui Severian de Gabala este o piesă importantă în mărturia tradiției despre celebrarea din Joia Mare. Prin cele prezentate până acum și prin traducerea care urmează, socotim că am făcut un prim pas în valorificarea acestui text necunoscut, după știința noastră, în cercetarea teologică românească.

II

Cuvânt la spălarea picioarelor [ucenicilor] în Sfânta și Marea Joi al celui între sfinți părintelui nostru Ioan Hrisostom³³

1. Pe de o parte toată creația, iar pe de altă parte orânduirea lumii vestesc mila și iubirea de oameni ale lui Dumnezeu. Căci nu este nimic din cele arătate, care nu vestește bunătatea lui Dumnezeu, iar cerul, pământul, marea și toate cele văzute și cele nevăzute s-au făcut, se țin la un loc și sunt păzite prin mila lui Dumnezeu. Așadar, pe drept cuvânt fericitul David vestește pe Cel milostiv [pornind] de la iubirea de oameni, atunci când zice: „Milostiv și drept este Domnul și Dumnezeul nostru miluiește!” [*Ps* 114, 5].

2. A amestecat dreptatea cu iubirea de oameni, și este numit drept și iubitor de oameni, pentru ca atunci când ai să auzi drept, să te temi de judecată, iar când [ai să auzi] iubitor de oameni, să alergi la pocăință. Și nu vestește o iubirea de oameni necondiționată [*τὴν φιλανθρωπίαν ἀπόλυτον*] și nici o dreptate pur și simplu [*τὴν δικαιοσύνην γυμνήν*]. Căci dacă ar vesti numai dreptatea, descumpănește pe cei ce nădăjduiesc în milă și dacă ar spune numai iubirea de oameni, [ar] duce pe cei nepăsători la dispreț. „Milostiv și îndurător și drept este Domnul Dumnezeu!”. Pe de o parte a unit iubirea de oameni cu dreptatea, iar pe de altă parte a pus milostenia început și pecetluire al cuvântului.

3. Căci toate le-a început de la iubirea de oameni și le-a sfârșit în iubirea de oameni; cerul s-a făcut din iubire de oameni, nu pentru trebuința lui Dumnezeu; căci de când cerul a fost creat nu sunt încă 6.000 de ani. Dar înaintea cerurilor și înaintea veacurilor acelora nemărginite, care nu au început, este și era Dumnezeu; și cuvântul „era” se înțelege dincolo de orice cugetare. Așadar, cerul nu s-a făcut din pricina unei trebuințe [*χρῆσιν*] a lui Dumnezeu, ci din pricina iubirii de

---

³³ Traducere realizată după textul grec editat de A. Wenger în „Une homélie inédite de Sévérien de Gabala sur le lavement des pieds”, p. 225-229.

oameni. De aceea cerurile nu povestesc trebuința lui Dumnezeu, ci slava lui Dumnezeu [cf. *Ps* 18, 1].

4. Căci se spune „Dumnezeul nostru în cer sus” [cf. *Ps* 115, 3?], dar se spune nu pentru că Dumnezeu are trebuință de el [de cer], ci pentru că se odihnește în cer pe îngerii. Căci Scriptura numește adesea cer pe îngerii din cer, după cum și pământ pe oamenii de pe pământ. După cum spune istorisirea, care sugerează vremea mesei, „iar tot pământul prânzea”, în locul vremii era masa. Așadar, numește pământ pe oamenii de pe pământ și cer pe îngerii din cer.

5. Și acest lucru îl arată cuvintele: „să se veselească cerurile și să se bucure pământul” [*Ps* 95, 11]. De ce să se veselească îngerii înșiși în cer? Pentru mântuirea lumii. Și cine cheazăuiește glăsuirea aceasta? Însuși Împăratul cerurilor, zicând: „Amin. Amin zic vouă, bucurie se face înaintea tuturor îngerilor care sunt în ceruri pentru un păcătos care se pocăiește!” [*Lc* 15, 7.10].

6. Cerul s-a făcut spre slava lui Dumnezeu și spre trebuința noastră [εἰς χροῖσιν δὲ ἡμετέραν], pentru ca soarele, luna și toate stelele să ne lumineze. Căci Dumnezeu nu are nevoie de soare. Făcătorul luminii nu are nevoie de lumina sensibilă, Cel ce singur are nemurirea, Cel ce locuiește în lumina cea neapropiată [*1 Tim* 6, 16].

7. Și nu este lucru de mirare că Dumnezeu nu are nevoie de lumina sensibilă; nici că îngerii nu au nevoie de lumina materială, ci numai de cea cerească; iar lumina cerească este Însuși Dumnezeu; așa dă mărturie Cartea Faptelor [Apostolilor]: „iar în mijlocul nopții un înger a venit în temnița unde era Petru” [cf. *Fap* 12, 7]. Și ce spune istoricul [Luca] sau mai degrabă Duhul Sfânt, Care grăiește prin acela? „Și iată, un înger a venit noaptea și o lumină a strălucit în cameră” [*Lc* 12, 7]. Iar dacă un înger, care este creat, nu are nevoie de lumină, are nevoie de lumină Făcătorul îngerilor și al întregii creații? Așadar, nu are nevoie de lumină, ci prin lumină ne îmbucură pe noi, ne face vii, ne încălzește.

8. Căci toate s-au făcut spre slava lui Dumnezeu și spre trebuința noastră, ca soarele să lumineze pe oameni, norii spre slujirea ploilor, pământul spre bogăția roadelor, iar marea spre belșugul negustorilor. Toate împreună slujesc omului, sau mai degrabă, chipului lui Dumnezeu.

9. Căci atunci când împărații aduc în oraș figuri și chipuri, iar conducătorii și popoarele/noroadele le întâmpină cu elogi/laudă și frică, fac aceasta, necinstind lemnul sau scrisul modelat din ceară, ci figura împăratului, așa și creația nu cinstește vasul pământesc, ci este respectat chipul cerească³⁴.

---

³⁴ Pentru semnificația acestui pasaj a se vedea Sergey Kim, „Severian of Gabala as a Witness to Life at the Imperial Court in Fifth-Century Constantinople”, *Studia Patristica* 96 (2017), p. 189-206, aici p. 191-192.

10. Așadar, nu pentru nevoia lui Dumnezeu s-au făcut toate, ci pentru trebuința noastră și ca să slăvim iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Prin urmare, dând mărturie despre mila lui Dumnezeu, Înțelepciunea lui Dumnezeu spunea: „Miluiește-i pe toți, Doamne, că toate le poți!” [Sir 11, 23]. Căci de la început, iubindu-ne ne-a făcut, și acum orânduiește cu bunățate. Căci dacă ne-ar fi urât, ar fi făcut ceva, dacă ne-ar fi urât, nu ne-ar fi plămădit, dacă ne-ar fi urât, nu ar fi orânduit [lumea cu bunățate]. De aceea zice Scriptura: „Nu Te scârbi, Doamne, de nimic din cele pe care le-ai făcut; căci dacă l-ai fi urât, nu l-ai fi alcătuit” [Sir 11, 24].

11. Așadar, nimic din cele arătate nu s-a făcut pentru trebuința lui Dumnezeu, ci pentru slava lui Dumnezeu, ca să fie slăvit ca iubitor de oameni; neavând trebuință de ceva și lucrându-le pe toate. Căci chiar dacă aducem lui Dumnezeu imne, chiar dacă zidim case, ne cinstim și ne slăvim pe noi înșine, Dumnezeu primește numai recunoștința. De aceea, David, fiind recunoscător și iubitor de Dumnezeu și preferând recunoștința, mărturisește că Dumnezeu nu are lipsă de nimic, zicând: „Zis-am Domnului, Domnul meu ești Tu, că nu ai trebuință de cele bune ale mele!” [Ps 15, 2]. Căci Dumnezeu nu are nevoie de nimic din cele ale noastre.

12. Cele arătate, așadar, vestesc bunățatea lui Dumnezeu, dar nimic nu vestește atât de mult [bunățatea lui Dumnezeu] ca venirea [Lui] între oameni, încât Cel ce este în chipul/forma lui Dumnezeu să ia chipul/forma robului [ἐν μορφῇ γενέσθαι δούλου] [cf. Flp 2, 6], neschimbând demnitatea [împărătească] [τὴν ἀξίαν], ci cinstind iubirea de oameni; iar taina cutremurătoare ce s-a făcut astăzi ne duce spre ceea ce urmează în cuvântul [meu]³⁵. Dar ce s-a făcut în ziua de astăzi? Mântuitorul spală picioarele ucenicilor.

13. Cu adevărat, este cutremurător a spune și înfricoșător a tăcea; iar și vestind ne înfricoșăm, fiindcă gândim măreția vredniciei; ne înfricoșăm, ca nu cumva tăcând să cădem în primejdia nerecunoștinței, căci și cele grăite, cât și cele trecute sub tăcere produc frică. Cele grăite din pricina măreției, iar cele trecute sub tăcere, din pricina nerecunoștinței; să spunem așadar cele înfricoșătoare, pentru că El nu a refuzat să le facă pe acestea.

14. Ca om S-a arătat pe pământ Făcătorul oamenilor, Stăpânul între robi, Făcătorul cu fapăturile, chipul/forma lui Dumnezeu în chip/formă de rob, despre Care Pavel spune: „Cel ce era în chipul/forma lui Dumnezeu n-a socotit un furt/lucru de furat a fi egal cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine, chip/formă de rob luând” [Flp 2, 6].

---

³⁵ Εἰς ταύτην δὲ τοῦ λόγου ἄγει ἡμᾶς τὴν ἀκολουθίαν τὸ ἐν τῇ σήμερον γενόμενον φρικῶδες μυστήριον.

15. Așadar, Stăpânul tuturor a îmbrăcat cu totul chipul/forma de rob al chipului omenesc, dar mai ales a îmbrăcat chip/formă de rob la această Economie, atunci când sculându-Se de la cină, Cel ce hrănește toate cele de sub cer, când a stat la masă cu Apostolii; Stăpânul cu robii; Izvorul înțelepciunii cu oamenii cei fără carte; Cuvântul cu cei ce n-au învățat cuvântul; Începutul înțelepciunii cu cei ce nu înțeleg literele; când a stat la masă cu ucenicii și a mâncat împreună cu ei, Cel ce ospătează pe toți, și mănâncă cu ucenicii, Cel ce hrănește lumea [τῆν οἰκουμένην].

16. Și nu S-a mulțumit cu această mare favoare, că a stat la masă cu slugile. Au stat împreună la masă, Petru, Matei și Filip, oameni de pe pământ; dar au stat alături de El Milhail și Gavriil și toată oștirea îngerilor. O, minune! Cel alături de Care îngerii stau cu frică, cu Acesta ucenicii au stat împreună la masă cu multă îndrăzneală.

17. Și nu S-a mulțumit cu această minune. Ci ridicându-Se de la cină, spune [Scriptura], S-a dezbrăcat de haina de deasupra, „Cel ce îmbracă lumina, ca o haină! [Ps 104, 2], și S-a încins cu un ștergar, Cel ce încinge cerul cu nori și a luat apă în vasul de spălat, Cel ce varsă firea apelor în lacuri și râuri. Și aplecându-Se pe genunchi, a spălat picioarele ucenicilor [In 13, 4-5], „Cel căruia se pleacă tot genunchiul celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt” [Flp 2, 10].

18. Dar Domnul spală picioarele tuturor ucenicilor, neinsultând demnitatea, ci arătând nemăsurata iubire de oameni. Iar dacă iubirea de oameni este mare, Petru n-a ignorat măreția ei [τὴν ὑπεροχήν]. Căci cel întotdeauna fierbinte în credință a fost găsit fierbinte și în recunoașterea adevărului; căci nici ceilalți [ucenici] nu L-au primit cu nepăsare pe Cel ce Însuși spală, ci tremurând; pentru că nu era cu puțință să se împotrivescă Stăpânului; Petru nu-i dă voie din pricina rușinii și spune: „Doamne, Tu să-mi speli picioarele? Nu-mi vei spăla picioarele în veac!” [In 13, 6-8].

19. E bine că Petru este sever, recunoscător, dar ignorând Economia, se apără prin credință și ascultă recunoscător³⁶. Căci astfel trebuie să fie cel bine-cinstitor [de Dumnezeu], nu de neschimbat cu privire la judecățile [sale], ci predându-se voinței lui Dumnezeu; căci deși a spus ca om, totuși i-a părut rău ca iubitor de Dumnezeu [φιλόθεος]. Dar Mântuitorul văzând rezistența neclintită a sufletului lui mai tare decât orice nicovală, îi spune: „Amin! Amin zic ție, că dacă nu te voi spăla, nu vei avea parte cu mine” [In 13, 8].

20. Ia aminte cât de înfricoșătoare este fapta și cum a desființat rezistența lui; Se arată aspru împotriva lui printr-o și mai mare împotrivire; îl face străin de partea Lui, ca să nu biruiască împotrivirea omenească, ci să biruiască voința/sfatul

³⁶ Καλῶς ἀπότομος ὁ Πέτρος, εὐγνώμων ἀλλ'ἀγνοῶν τὴν οἰκονομίαν, πίστει παραιτεῖται καὶ εὐγνωμόνως ὑπακούει.

lui Dumnezeu. Apoi bunul și minunatul Petru, care s-a arătat aprig [la replică], îndată ce a înțeles că sentința era aspră, i-a părut rău și a fost condus la pocăință, zicând: „Nu numai picioarele, ci și mâinile și capul” [In 13, 9], cu totul să mă speli, cu totul să mă curățești³⁷, ca să zic și eu cu David: „Spăla-mă-vei și mai presus decât zăpada mă voi albi” [Ps 50, 9]. Iar Mântuitorul a zis către el: „Cel spălat nu are trebuință să-și spele decât numai picioarele” [In 13, 10].

21. Și de ce spală numai picioarele? Din pricina alergării Apostolilor. Dar spală picioarele, necurățind numai murdăria, ci și punând putere în călcâiul sfinților. Văzând de sus înainte cu mult timp Isaia această frumoasă spălare a picioarelor și știind că nu un om a spălat, ci Dumnezeu a curățit prin spălare, a strigat zicând: „Cât de frumoase sunt picioarele celor ce bine-vestesc cele bune, a celor ce bine-vestesc pace!” [Is 52, 7]. Atinge picioarele, ca să faci tari picioarele pământești care aveau să cutureiere tot ce este sub cer.

22. Dar este și o altă taină, fraților; căci întrucât de la început a dat o sentință împotriva lui Adam și a Evei, a zis șarpelui: „acesta îți va păzi capul și tu îi vei păzi/observa călcâiul” [Fc 3, 15]; atinge locul călcâiului, împotriva căruia era sentința, ca după ce a pus mâna Medicul, venind șarpele, să nu găsească loc³⁸, și ca să înveți că spălarea picioarelor a dat putere [Apostolilor] împotriva demonilor. Căci mai înainte de aceasta, călcâiul a fost dat șarpelui, dar după aceea, întărit de mâna dumnezeiească, a călcat în picioare pe înșelător; când a înzdrăvenit picioarele lor zice: „Iată, v-am dat vouă putere să călcați peste șerpi și peste scorpioni și peste toată putera vrăjmașului” [Lc 10, 19].

23. Așadar, strălucind harul crucii și Cuvântul adevărului spălând mințile noastre ale tuturor, să viețuim în chip curat, înălțându-I slavă ca iubitorului de oameni Dumnezeului nostru, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

---

³⁷ În varianta georgiană omilia are interpolate aici mai multe extrase din omilia 71 din *Comentariul la Evanghelia de la Ioan* al sfântului Ioan Hrisostom (PG 59, 385-387).

³⁸ Aici textul pare lacunar.